

รายงานการวิจัย

เรื่อง

ภาพล้อและการ์ตูนการเมืองในสังคมไทย

(พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๗๕)

โดย

นางฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร

นักวิชาการ

พิพิธภัณฑ์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

เสนอ

สถาบันพระปกเกล้า

๒๕๕๕

(ก)

ชื่องานวิจัย ภาพล้อและการ์ตูนการเมืองในสังคมไทย (พ.ศ. ๒๕๖๕-๒๕๗๕)

ผู้วิจัย นางฉัตรบงกช ศรีวัฒนสาร

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ประการแรก เพื่อศึกษาภาพล้อและการ์ตูนการเมืองในสังคมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๖๕ ปลายรัชสมัยรัชกาลที่ ๖ ต่อเนื่องกับรัชกาลที่ ๗ ซึ่งนับเป็นยุคแรกๆที่มีการตีพิมพ์ภาพล้อและการ์ตูนการเมือง รวมถึงบทความวิจารณ์การเมืองในหนังสือพิมพ์ไทย แต่จำกัดเฉพาะเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ประการที่สอง เพื่ออธิบายแนวคิดของผู้ที่ใช้ภาพล้อและการ์ตูนการเมืองเป็นวิธีการสื่อสารทางการเมือง ประการที่สาม เพื่อแสวงหาความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และความขัดแย้งทางความคิดระหว่างผู้ปกครองกับปัญญาชน ผ่านภาพล้อและการ์ตูนการเมือง ทั้งนี้โดยเน้นศึกษากรณีหนังสือพิมพ์บางกอกการเมืองและสยามปริวิรูวรายสัปดาห์

วิธีการวิจัยเป็นการศึกษาเชิงประวัติศาสตร์การเมืองและประวัติศาสตร์ศิลปะในการอ่านภาพและอธิบายวิเคราะห์ภาพล้อบุคคลและภาพการ์ตูนเพื่อสะท้อนให้เห็นมุมมองต่อเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และสภาพความเป็นอยู่ในสังคมก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๕๗๕

ผลการวิจัยพบว่า ในช่วง ๑๐ ปีก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๕๗๕ ภาพล้อและการ์ตูนการเมืองถูกตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง ภาพล้อและการ์ตูนการเมืองแสดงตนเป็นตัวแทนของการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของประชาชน ในลักษณะการยกประเด็นและจุดประกายการถกเถียงทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมโดยการกระทบกระเทือนวิพากษ์วิจารณ์ผู้ปกครอง เปิดโปงการทุจริตของขุนนาง ข้าราชการ และ เรียกร้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองอย่างชัดเจน อันเป็นที่มาของการตราพระราชบัญญัติควบคุมหนังสือพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๖๕ และการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยสมุด เอกสารและหนังสือพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๗๐ เพื่อกำหนดคุณสมบัติของผู้เป็นบรรณาธิการให้มีความรับผิดชอบต่อการนำเสนอให้มากขึ้น ปราบปรามการดังกล่าวเป็นบรรยากาศส่วนหนึ่งที่เกื้อหนุนต่อการเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม พ.ศ. ๒๕๗๕

(๑)

Research Title : Caricatures and political Cartoons in Siam (1922-1932)

Researcher : Chatbongkoch Sriwattanasarn

Abstract

This research study had three objectives, First to study caricatures and political cartoons, and also political commentaries, that began to be published in various newspaper in Siam during the lately period of King Vajiravudh 's Reign through the Reign of King Prajadhipok But only up to the 1932 coup, Second, to derive from these sources the ideas communicated by the artists and cartoonists, Third, to arrive at an understanding of the political, economic, social and cultural issues then current and also the differences in ideas between the rulers and the intellectuals whom the artists and cartoonists represented. Emphasis was placed on Bangkok Karnmuang and Siam Review Rai Saphada.

The study employed political history and art history methodologies in the interpretation of the caricatures and political cartoons so as to come to an understanding of the historical events and happenings, political, economic and social, as well as the living condition in Siam before the 1932 coup /revolution.

The study found that in the 10 years prior to the coup / revolution. Caricatures and political cartoons were continuously published and were diverse. They claimed to represent public opinion by raising political, economic and social issues so as to catalyze public discussion. They did so by satirically criticizing the rulers, exposing. Uncovering corruption and also demanding political change, explicitly purity and boldly. They thus partly prompted the Act press to be proclaimed in to Law the Press control Act 1922 and 1927 and Acts to control the Press and publication an created the environment favorable to The coup/ Revolution.

กิตติกรรมประกาศ

ด้วยสำนึกในความเป็นชาติไทยและเกิดได้ร่วมพระบรมโพธิสมภาร ในแผ่นดินไทย ที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ขอขอบพระคุณนักเขียนภาพล้อและการ์ตูนการเมืองทุกท่านที่ได้ร่วมบันทึกความคิดและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ผ่านภาพล้อและการ์ตูนการเมืองทั้งในอดีตและปัจจุบัน ทำให้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยถึงแนวความคิดและการสื่อสารทางการเมืองในสังคมไทยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ จนทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างตั้งใจไว้ พลังสำคัญยิ่งประการหนึ่งคือ การสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันพระปกเกล้า ซึ่งเป็นสถาบันวิชาการด้านประชาธิปไตย พร้อมทั้งได้รับความเมตตาจาก ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ เลขาธิการสถาบันพระปกเกล้า และรองเลขาธิการทั้งสองท่าน คือ รองศาสตราจารย์ วุฒิสาร ตันไชย และ นายวิวัฒน์ ชัยภาคภูมิ รวมทั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้กรุณาตรวจอ่านงานวิจัย คือ รองศาสตราจารย์ ดร. นิยม รัฐอมฤต และศาสตราจารย์ ดร. นครินทร์ เมฆไตรรัตน์ รวมทั้งอนุกรรมการที่ปรึกษาของพิพิธภัณฑสถาน คือ รศ.ม.ร.ว.พฤษถิสาณ ชุมพล ตลอดจนเจ้าหน้าที่หอจดหมายเหตุทุกท่านที่ได้อำนวยความสะดวกในการค้นคว้า และทำสำเนาภาพ ขอขอบคุณ พันเอก Patrick Dumon ชาวเบลเยียม และพีเปีย (ภรรยา) กัลยาณมิตรผู้ได้จัดหาเอกสารสำเนารายงานวิจัยเกี่ยวกับภาพล้อและการ์ตูนการเมือง อันส่งผลให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จ ลุล่วงลงไปได้ด้วยดี และนางสาวเยาวเรศ จุนวีระนงค์ เพื่อนร่วมงานที่ช่วยติดตามความคืบหน้าของงานวิจัย และสมาชิกครอบครัวของผู้วิจัยที่เป็นกำลังใจอยู่เคียงข้างทั้งในยามสุขและทุกข์เสมอมา

นางฉัตรบงกช ศรีวิวัฒนสาร

นักวิชาการพิพิธภัณฑสถานพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

สถาบันพระปกเกล้า

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

กิตติกรรมประกาศ

บทที่ ๑ พัฒนาการของการ์ตูนการเมืองโลก	๑
นิยามของภาพล้อและการ์ตูนการเมือง	๑๕
จากภาพล้อในงานจิตรกรรมฝาผนังสู่ภาพล้อในหน้าหนังสือพิมพ์ไทย	๑๗
ภาพล้อบุคคลและการเมืองสมัยรัชกาลที่ ๕	๑๘
กำเนิดภาพล้อและการ์ตูนการเมืองในสยาม	๒๒
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒๒
สมมติฐานของการวิจัย	๒๓
วิธีการวิจัย	๒๓
ขอบเขตในการวิจัย	๒๓
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๒๓
บทที่ ๒ พัฒนาการของหนังสือพิมพ์สยามก่อนพ.ศ. ๒๔๗๕ : เวทีของการ์ตูนการเมืองไทย	๒๗
๒.๑ การเกิดขึ้นของหนังสือพิมพ์สามัญชนในสมัยรัชกาลที่ ๕	๒๘

๒.๒ สมัยรัชกาลที่ ๖ : กระแสเริ่มต้นการวิพากษ์การเมือง	๒๙
๒.๓ สมัยรัชกาลที่ ๗ : การอุดหนุนหนังสือพิมพ์อย่างประหยัด	๓๑
๒.๔ ลักษณะเฉพาะของหนังสือพิมพ์สมัยรัชกาลที่ ๗	๔๓
บทที่ ๓ ภาพล้อและการ์ตูนการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองกรณีศึกษาจากหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง	๔๗
๓.๑ การเข้ามาของศิลปะการ์ตูนล้อการเมืองในประเทศไทย	๔๗
๓.๒ ภาพการ์ตูนที่ตีพิมพ์ในบทบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง	๕๐
บทที่ ๔ ภาพล้อและการ์ตูนการเมืองก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองกรณีศึกษาจากหนังสือพิมพ์กลุ่มต่อต้านระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์	๘๑
บทสรุปการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	๑๑๑
บรรณานุกรม	๑๑๘